

HANDLEIDING **SJABBATVIERING**

gishur
CONNECTING
COMMUNITIES

HIAS
Europe

PAIDEIA
The European Institute
for Jewish Studies in Sweden

This project was funded by the
European Union's Rights,
Equality and Citizenship
Programme (2014-2020)

Gishur: Connecting Communities

Handleiding sjabbatviering

Voor het eerst gepubliceerd in 2022 door HIAS Europe, Paideia - Het Europees Instituut voor Joodse Studies in Zweden, en CEJI - Een Joodse bijdrage voor een inclusief Europa.

Ontwikkeld door Avital Shein met steun van HIAS, Paideia en CEJI en deskundigengroep Gishur.

Ontwerp en lay-out: Aleksandra Rendak

Deze handleiding werd gefinancierd door het Programma Rechten, Gelijkheid en Burgerschap (2014-2020) van de Europese Unie.

De inhoud van de Handleiding sjabbatviering geeft alleen de standpunten van het projectconsortium weer en valt volledig onder zijn verantwoordelijkheid. De Europese Commissie is niet aansprakelijk voor gebruikmaking van de inhoud.

Het Gishur-project is geïnspireerd door de HIAS Community Engagement Programming.

DANKBETUIGINGEN

HIAS, Paideia en CEJI danken de leden van deskundigengroep Gishur, die tijd aan dit initiatief besteedden en hun waardevolle kennis deelden tijdens het ontwikkelingsproces.

Shaza Alrihawi, vluchtelingenactivist en beleidsadviseur, Duitsland

Meiron Avidan, HIAS Europe, België

David El Shatran, Jewsalsa, Frankrijk

Lievnath Faber, Oy Vey Amsterdam, Nederland

Celia Gomez, HIAS Europe, België

Lody B. van de Kamp, European Muslim-Jewish Leadership Council (MJLC), Nederland

Hannah Landsmann, Joods Museum Wenen, Oostenrijk

Stephanie Lecesne, CEJI, België

Victor Sorensen, European Association for the Preservation and Promotion of Jewish Culture and Heritage (AEPJ), Spanje

Barbara Spectre, Paideia, Zweden

Sonja Viličić, Europese Unie van Joodse Studenten (EUJS), Servië

Mikolaj Wrzecionkowski, OSCE Bureau voor democratische instellingen en mensenrechten (ODIHR), Polen

Merrill Zack, HIAS, Verenigde Staten

INHOUD:

Over Gishur en partners	3
Hoe wordt de Gishur-handleiding voor religieuze feesten gebruikt?	5
Inleiding tot de handleiding voor Sjabbat	10
Activiteit 1: Wat nemen we mee?	11
Activiteit 2: Sjabbat en sociale rechtvaardigheid	16
Activiteit 3: Challe: de vreemdeling verwelkomen	22
Activiteit 4: Havdala: scheiding en overbrugging	29
Bijlagen:	
Pedagogische hulpmiddelen	36
Informatieblad Sjabbat	43
Informatieblad vluchtelingen	45

OVER GISHUR EN ZIJN PARTNERS

Gishur biedt capaciteitsontwikkeling, gemeenschapsopbouw en coalitievorming om leiders en activisten van de Joodse gemeenschap te ondersteunen in de strijd tegen vreemdelingenhaat en bij het bevorderen van inclusie door de dialoog met vluchtelingen, asielzoekers en migranten te stimuleren.

De immigratie in Europa is de laatste jaren toegenomen, en sommige leden van de Joodse gemeenschap hebben hun bezorgdheid over mogelijke antisemitische gedragingen bij asielzoekers uit landen met een moslimmeerderheid uitgesproken. Andere Joden, vaak zelf afstammelingen van vluchtelingen, identificeren zich juist met de benarde toestand van nieuwkomers. Hoewel Europese Joden en hedendaagse migranten en asielzoekers vaak een vergelijkbare achtergrond hebben en beide groepen verschillende vormen en gradaties van onverdraagzaamheid en discriminatie ervaren, is er vaak sprake van wederzijds wantrouwen. Sommige Joden vrezen voor antisemitisme vanwege het Israëlijsch-Palestijnse conflict. Anderzijds nemen racisme en haat tegen moslims toe, met alle gevolgen van dien voor vluchtelingen en migranten.

Gishur creëert ruimte voor een betere dialoog en wederzijds begrip tussen Joodse en migrantengemeenschappen en stelt schadelijke vooroordelen, verzinsels en stereotypes aan de kaak. Via Gishur en op basis van gedeelde waarden kunnen gemeenschapsleiders, jongeren en activisten een actieve en zinvolle rol spelen in de strijd tegen haat.

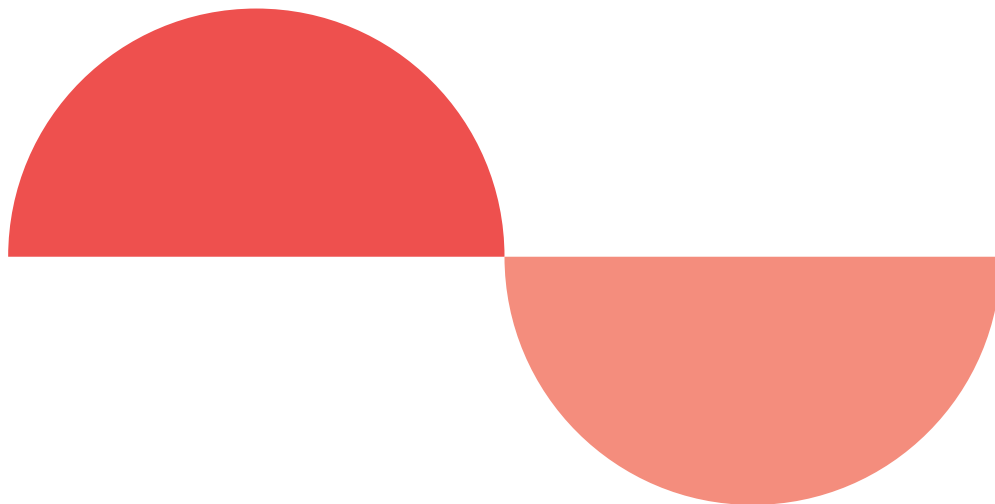
In het kader van dit project zijn drie handleidingen rond Joodse feesten opgesteld, waarin waarden op het gebied van sociale inclusie een podium krijgen. De handleidingen zijn ontworpen voor leiders van Joodse gemeenschappen, rabbijnen, jongerenleiders en activisten en te gebruiken bij de organisatie van lokale interreligieuze vieringen.

COÖRDINATOR EN PARTNERS VAN GISHUR

HIAS Europe, coördinator van Gishur, houdt kantoor in Brussel en verleent humanitaire hulp aan mensen uit de hele wereld die van huis en haard zijn verjaagd. HIAS Europe biedt een Joods perspectief voor de Europese beleidsvorming rondom gedwongen migratie en humanitaire hulp. De organisatie steunt Joodse gemeenschappen in heel Europa bij het beschermen en integreren van vluchtelingen.

CEJI - Joodse bijdrage voor een inclusief Europa steunt mensen met alle achtergronden in haar strijd voor een divers en respectvol Europa. Als Joodse stem op Europees niveau verzorgt CEJI onder meer diversiteitsonderwijs en bevordert het de interreligieuze en interculturele dialoog. Ook ageert de organisatie in de EU tegen antisemitisme en alle vormen van discriminatie.

Paideia - Het Europees Instituut voor Joodse Studies in Zweden is een hoog aangeschreven instituut voor academisch en toegepast onderwijs. De organisatie strijdt voor een heropleving van het Joodse leven en de Joodse cultuur in Europa en geeft onderwijs in actief minderheidsburgerschap. Paideia onderscheidt zich door een pan-Europese aanpak en biedt onderwijsmogelijkheden aan mensen uit meer dan vijftien Europese landen.

HOE WORDT

DE GISHUR HANDLEIDINGEN VOOR RELIGIEUZE FEESTEN GEBRUIKT?

De handleidingen zijn bedoeld voor evenementen die, geïnspireerd op de thema's en ideeën van de Joodse feesten, via bewustwording en educatie inzetten op een respectvolle omgang met vluchtelingen en migranten van alle religies. De handleidingen dienen als basis voor de planning en de uitvoering van deze activiteiten, met als doel zinvolle gesprekken op gang brengen en sociale interactie stimuleren.

In het volgende hoofdstuk vindt u praktische ondersteuning voor organisatoren die de Gishur-handleidingen gebruiken. Hierin staat advies voor het plannen van een evenement en uitvoerige uitleg over de opbouw en het gebruik van de handleidingen.

Het hoofdstuk 'Pedagogische hulpmiddelen' (in de bijlage) biedt aanvullende ondersteuning. U vindt er een scala aan leermiddelen en technieken die nuttig kunnen zijn bij de begeleiding van activiteiten uit de Gishur-handleidingen voor religieuze feesten.

OPBOUW VAN DE HANDLEIDINGEN

• EEN TOOLKIT

De handleidingen zijn bestemd voor organisatoren en bedoeld als toolkit voor evenementen met Sjabbat, Pesach of Soekot als thema. De activiteiten in de handleidingen willen ruimte creëren voor gedeelde ervaringen, communicatie en reflectie. U kunt natuurlijk gedeeltes gebruiken als cursusmateriaal voor uw deelnemers, maar de handleidingen dienen vooral als hulpmiddel bij de planning en uitvoering.

• THEMA EN KERNGEDACHTTE

Elke activiteit heeft een thema en een kernvraag of -gedachte, met als doel deze te beantwoorden of behandelen. Houd deze als organisator in gedachten wanneer u uw deelnemers begeleidt tijdens de activiteiten en discussies.

• DISCUSSIEVRAGEN

Sommige activiteiten zijn gericht op teksten lezen, andere hebben een praktisch doel. Maar allemaal bevatten ze enkele teksten en een reeks discussievragen met twee doelstellingen. Eerst een open uitwisseling van ideeën en ervaringen onder de deelnemers stimuleren, vervolgens de deelnemers aanzetten tot nadenken en bezinning over het behandelde kernthema. En uiteindelijk zijn alle activiteiten gericht op de doelstelling van Gishur: strijden voor inclusieve gemeenschappen die respectvol omgaan met vluchtelingen en migranten van alle geloofsovertuigingen.

• TIPS EN VARIANTEN

Omdat de handleidingen op verschillende plekken worden gebruikt, zijn er per activiteit tips en suggesties voor varianten. Die helpen u als organisator de activiteit aan te passen aan het type evenement dat u begeleidt: een interreligieus evenement waarbij Joodse en vluchtelingengemeenschappen worden bijeengebracht, of juist een voor uitsluitend Joden. Houd er echter rekening mee dat u als ervaringsdeskundige het beste kunt beoordelen welke activiteiten het geschiktst zijn. De activiteiten zijn dus bedoeld als een leidraad om u te helpen, maar mogen niet worden beschouwd als een draaiboek dat moet worden gevolgd.

• ACTIVITEITEN KIEZEN

In elke handleiding worden diverse typen activiteiten beschreven: inleidende activiteit, het lezen van chavruta-teksten, de bereiding van voedsel en het maken van kunst/handwerk. U kunt deze activiteiten mixen en combineren. Het is wel sterk aan te raden elk evenement te beginnen met 'Activiteit 1: Wat nemen we mee?' Dit is een inleidende activiteit zonder specifiek Joods thema, met als belangrijke functie een veilige ruimte creëren voor uitwisseling en communicatie. Zorg bij het kiezen uit de andere activiteiten dat u eerst de volledige beschrijving leest. Houd er ook rekening mee dat voor bepaalde activiteiten een bijzondere ruimte of speciaal materiaal nodig.

• INFORMATIEBLADEN

Elke handleiding bevat twee informatiebladen: een met feiten over vluchtelingen in de EU en een met kerngedachten of -elementen over het specifieke feest. Het informatieblad over vluchtelingen is waarschijnlijk het geschiktst als naslagwerk voor de organisator. Voor bepaalde evenementen kan het zinvol zijn deze vooraf of naderhand aan de deelnemers te geven. Ga wel eerst na of het informatieblad nog actueel is, want de statistieken veranderen voortdurend.

De informatie over het feest is waarschijnlijk vooral geschikt als cursusmateriaal voor niet-Joodse deelnemers aan interreligieuze evenementen. Maar de organisator kan ze ook zelf gebruiken als leidraad (niet als cursusmateriaal) voor kerngedachten die tijdens het evenement worden gedeeld.

• DE HANDLEIDING KIEZEN

Gishur biedt drie handleidingen aan voor religieuze feesten: Pesach, Soekot en Sjabbat. U kunt dus bijna het hele jaar door Gishur-evenementen plannen. Let wel: de handleiding voor Pesach is geen vervanging voor de hagada en hoeft geen dienst te doen als basis voor een seder. Hij kan op ieder lentemoment worden ingezet om mensen voor te bereiden op Pesach of erover te leren, of om hen te inspireren met de thema's van het feest. De Soekot-handleiding is uiteraard voor de Soekotweek, maar is ook nuttig voor andere momenten in de herfst, voor evenementen geïnspireerd op de thema's. De handleiding over Sjabbat kan het hele jaar door worden gebruikt, maar is ook geschikt voor allerlei andere gelegenheden - zelfs met dezelfde deelnemers.

HOUD BIJ HET PLANNEN REKENING MET HET VOLGENDE:

• OMVANG VAN HET EVENEMENT

Het aantal deelnemers kan aanzienlijk verschillen per evenement, idealiter zijn het er 15-20. U kunt de deelnemers dan in kleinere groepen (3-5 mensen) opsplitsen voor meer individuele betrokkenheid, maar in de grote groep is het makkelijker om verschillende meningen en ideeën te delen. Heeft u meer deelnemers? Pas de planning hierop aan. Schakel bijvoorbeeld meer organisatoren in of plan meer tijd in voor discussies.

• AANTAL ORGANISATOREN

Twee organisatoren per evenement inzetten wordt altijd aanbevolen. Bovendien is het goed als zij verschillen op het gebied van gender, culturele achtergrond of werkwijze. Voor een interreligieus evenement kan het bijzonder nuttig zijn dat ze de taal van de deelnemers uit de vluchtelingengemeenschap spreken.

• DUUR VAN HET EVENEMENT

Als algemene richtlijn geldt voor deze handleidingen een evenementduur van twee uur, uitgaande van een selectie uit de activiteiten. Grofweg zijn de handleidingen gericht op evenementen met 1-2 van de beschreven activiteiten, naast de inleidende activiteit.

• LOCATIE

De activiteiten kunnen op allerlei locaties plaatsvinden: thuis of in een gemeenschapszaal, maar ook buiten. Is het op een locatie van een Joodse organisatie, houd er dan rekening mee dat niet-Joodse (en zelfs Joodse) deelnemers mogelijk niet gewend zijn aan de aangescherpte veiligheidsprocedures die daar vaak gelden. Het is handig om deelnemers hierop voor te bereiden. Sta klaar om vragen te beantwoorden; over de praktische aspecten van deze procedures, maar ook over de reden erachter.

• PRIVACY

Bij het verzamelen van deelnemersgegevens worden altijd de GDPR-normen gehanteerd. Voor het maken en delen van foto's of video-opnames moeten deelnemers altijd toestemming geven. Dit kan immers invloed hebben op de bereidheid van deelnemers om mee te doen, onder meer omdat zij binnen de eigen gemeenschap kritiek kunnen krijgen op hun deelname. Denk op voorhand goed na over hoe u dit aanpakt.

• JOODSE EN INTERRELIGIEUZE EVENEMENTEN

De handleidingen moeten zowel inzetbaar zijn voor evenementen binnen de Joodse gemeenschap als voor interreligieuze evenementen die Joden samenbrengen met hun niet-Joodse burens, en dan vooral die uit vluchtelingengemeenschappen. Houd er wel rekening mee dat een Joods evenement een ander soort planning en focus vergt dan een interreligieus evenement. In de handleidingen worden hier oplossingen voor aangedragen. Uiteraard kunt u ook zelf aanpassingen doorvoeren die u nodig acht.

• UW DEELNEMERS KIEZEN

Of u nou een evenement binnen de Joodse gemeenschap of een interreligieus evenement plant, u kunt zich op een bepaald type deelnemers focussen: groepen gezinnen, studentengroepen of alleen volwassen leden van de gemeenschap bijvoorbeeld. De handleidingen bevatten activiteiten voor diverse deelnemersconfiguraties, maar blijven gericht op het algemene doel: bruggen bouwen tussen Joodse en vluchtelingen- en/of migrantengemeenschappen.

• KEN UW DEELNEMERS

Hebben uw deelnemers verschillende achtergronden, onderzoek dan hun culturen. U kunt bijvoorbeeld sommige deelnemers vragen om bepaalde onderwerpen voor te bereiden. Voor een activiteit rond voedsel bijvoorbeeld kan het een leerrijke ervaring zijn om bepaalde voedingsmiddelen te bespreken die door deelnemers uit de vluchtelingengemeenschap zijn meegebracht. Voor een zinvol evenement is het essentieel dat u de activiteiten aanpast aan de specifieke deelnemers.

• TAAL

Bij een interreligieus evenement is het goed mogelijk dat deelnemers niet eenzelfde taal spreken of niet even gemakkelijk en vlot praten. Spreek altijd langzaam en duidelijk. Zoals eerder aangegeven kunt u ook een beroep doen op een mede-organisator die andere talen spreekt, of op een vertaler. (Als u met een vertaler werkt, duurt uw evenement waarschijnlijk langer. Houd daar rekening mee bij de planning.)

INLEIDING TOT DE HANDLEIDING VOOR SJABBAT

De Handleiding voor Sjabbat biedt een scala aan activiteiten die Sjabbat-geïnspireerde ideeën en tradities samenbrengen met de leefwereld van de moderne vluchtelingen. Hoewel het vertrekpunt van de handleiding de sjabbatviering is, kunnen de activiteiten ook op andere momenten worden georganiseerd. Met name de kidoesj of een Sjabbatdienst is geen must. Voor een betere ervaring kán de organisator de activiteiten wel op deze vieringen afstemmen. In een Joodse context kan dit een nieuwe dimensie toevoegen aan een vertrouwd cultureel gebruik. En tegen een interreligieuze achtergrond kunnen ze een rol spelen in de omarming van Joodse tradities. Het informatieblad over Sjabbat kan daarbij bijzonder nuttig zijn.

ACTIVITEIT 1:

WAT NEMEN WE MEE?

(25-30MIN)

KERNGEDACHTE:

Elk individu is een hele wereld

Inleiding

Alle activiteiten in deze handleiding vereisen interactie tussen de deelnemers. Ze worden gevraagd ideeën te bespreken en persoonlijke meningen en ervaringen te delen. Het is belangrijk dat de deelnemers voelen dat ze in een veilige omgeving zijn waar ze openhartig en eerlijk kunnen praten, zonder de angst om berispt, beoordeeld of uitgesloten te worden. Daarom heeft deze activiteit twee doelstellingen. Ten eerste: uw deelnemers helpen elkaar te leren kennen - als een klassieke 'ijsbreker'. Ten tweede: ruimte scheppen voor deelnemers om iets over zichzelf te vertellen, in hun eigen woorden en onder hun eigen voorwaarden. De activiteit creëert voor mensen dus de mogelijkheid om over zichzelf kunnen praten, in plaats van zich door anderen een verhaal te laten opdringen (dit is bijzonder belangrijk bij

interreligieuze evenementen). De activiteit moet duidelijk maken dat ieders ideeën, verhalen en ervaringen op prijs worden gesteld en dat naar iedereen wordt geluisterd.

U kunt de focus van deze activiteit verscherpen en de nadruk leggen op de ervaringen van de deelnemers met migratie, of gevoel van 'erbij horen' of - meer algemeen - het besef dat we die aspecten gemeen hebben.

Doelstellingen van de activiteit

- De deelnemers helpen elkaar te leren kennen.
- Bijdragen tot de opbouw van een respectvolle, veilige en open ruimte.
- Nastreven dat vluchtelingen worden gehoord onder hun eigen voorwaarden (relevant voor evenementen waaraan zij deelnemen).
- De aandacht vestigen op gedeelde ervaringen op het gebied van reizen, migratie, verbondenheid met de eigen wortels, geschiedenis of het gevoel ergens bij te horen.

Inleiding tot de activiteit (5 min.)

Leg eerst het doel van deze activiteit uit: de andere deelnemers leren kennen, zoeken wat iedereen verbindt, inzien dat we hier zijn als volwaardige individuen die verwickeld zijn in verhalen, relaties en plekken. Doorloop de stappen die de deelnemers zullen volgen: een persoonlijk voorwerp kiezen (zoals sleutels, een ring, of een boek) het verhaal erachter delen in kleine groepjes en eventueel in de hele groep. Vraag de deelnemers eerst om een voorwerp uit hun zak of tas te pakken. Eventueel kunt u ze vragen het neer te leggen, zodat iedereen het kan zien.

TIPS VOOR DE ORGANISATOR:

- Als een deelnemer geen voorwerp bij zich heeft, kan een kledingstuk dat hij of zij draagt (hemd, schoenen, etc.) worden gebruikt.
- Deze activiteit is gebaseerd op persoonlijke bezittingen om deelnemers te stimuleren elkaar te leren kennen. Maar dat kan op eindeloos veel manieren. Zo kunt u uw deelnemers vragen hun laatste maaltijd, hun naam, een dier waarvan ze houden of speelgoed uit hun kindertijd te noemen. De 'prikkel om te delen' (zie hieronder) kunnen worden aangepast, maar moeten altijd dienen als springplank voor kennismaking, zodat deelnemers ook onderlinge overeenkomsten kunnen ontdekken.

Delen in groepen (15-20 min.)

Gebruik de '**prikkels om te delen**' als hulpmiddel voor het structureren van het delen. Als organisator beschikt u over allerlei mogelijke manieren om dit te doen. Hieronder enkele modellen.

Delen met de grote groep:

Ga de ruimte rond en vraag elke deelnemer om iets delen.

Delen en 'buddy's' voorstellen:

Laat de deelnemers duo's vormen en vraag ze met elkaar te delen. Vraag vervolgens elke deelnemer om zijn 'buddy' aan de groep voor te stellen.

'Speeddating':

Stel uw deelnemers op in twee kringen met een gemeenschappelijk middelpunt, zodat iedereen in de binnenste kring tegenover iemand in de buitenste zit. Vraag de deelnemers met de persoon tegenover hen te praten. Na 4 tot 6 minuten schuift iedereen in de binnenste kring één plaats naar rechts op, waardoor alle deelnemers een nieuwe gesprekspartner krijgen.

TIPS VOOR DE ORGANISATOR:

- Houd er rekening mee dat niet iedereen bereid is zich open te stellen voor onbekenden. Houd deze activiteit daarom luchtig en bied deelnemers ook de mogelijkheid om even niet mee te doen.
- Werkt u met de hele groep? Vergeet uw taak als tijdbewaker niet. U zult hierin assertief moeten zijn om iedereen de kans te geven om te praten.

Prikkels om te delen

- Wat is dit voorwerp?
- Heeft het een bijzondere betekenis voor u?
- Hoe bent u aan dit voorwerp gekomen? Zit er een verhaal achter?
- Wat zou het voorwerp over ons u kunnen vertellen?
- Wat voelt u wanneer u naar dit voorwerp kijkt of eraan denkt?
- Welk verband is er tussen dit voorwerp en uw ervaring met bijvoorbeeld migratie of het gevoel erbij te horen/thuis te zijn?

Conclusie (5 min.)

Keer terug naar de kerngedachte van de activiteit: we komen allemaal met bagage naar dit evenement. Met onze geschiedenis, onze verhalen en onze ideeën over de wereld en anderen. We worden herinnerd aan het Joodse idee dat elk individu een hele wereld is, net zoals "Adam één persoon was uit wie de bevolking van een hele wereld is voortgekomen". (Mishnah Sanhedrin, 4:5) Wanneer we samen bruggen bouwen, worden we gesterkt door het inzicht dat ieder van ons een hele wereld is, dat we allen de rijkdom van onze levensreizen en -verhalen met ons meedragen.

ACTIVITEIT 2:

SJABBAT EN SOCIALE RECHTVAARDIGHEID

(60 MIN)

Kerngedachte:

Sjabbat, van rustdag naar oproep tot actie

Inleiding

Voor deze activiteit gebruiken wij de chavruta-methode. Het Hebreeuwse woord chavruta betekent 'met anderen'. Het is in wezen een leersessie in kleine groepen, die vaak is opgebouwd rond een pagina met meerdere teksten binnen een thema. Deelnemers krijgen teksten te zien waarin twee zienswijzen over Sjabbat onder de loep worden genomen: Sjabbat als rustdag, die we gebruiken om de dagelijkse beslommingen van ons af te schudden, en Sjabbat als dag waarop we aandacht besteden aan de urgenties en de behoeften van de dag. Specifiek moet deze activiteit benadrukken dat Sjabbat ons de mogelijkheid (of zelfs de verplichting) geeft mensen bewust te maken van de beproevingen die vluchtelingen in Europa voor de kiezen krijgen.

Doelstellingen van de activiteit

- Het verband leggen tussen Sjabbat en sociale rechtvaardigheid.
- Nadenken over een alternatief begrip van Sjabbat als een oproep tot actie in plaats van een rustdag.
- Bewustwording over sociale onrechtvaardigheid vanuit Joods perspectief, met bijzondere aandacht voor de benarde situatie van vluchtelingen.
- De deelnemers vertrouwd maken met de gebruiken en betekenis van Sjabbat (specifiek voor interreligieuze evenementen).

Inleiding tot de activiteit (5 min.)

Start met de introductie van het thema en de kerngedachte. Met name het inzicht dat er verschillende opvattingen zijn over Sjabbat (Sjabbat als rustdag en als een oproep tot actie). Leg de chavruta-methode uit aan de deelnemers, vertel dat de diverse teksten betrekking hebben op de kerngedachte van de activiteit met elk een andere invalshoek of benadering. De teksten moeten worden gelezen als tekstuele collage die de discussie helpt verankeren. Doorloop ten slotte de stappen die de deelnemers zullen volgen: lezen in kleine groepen, discussie in kleine groepen, discussie in grotere groep, eindconclusie.

Chavruta (45 min)

Bespreking in kleine groepen (25 min.)

Werk in groepjes van 2-4 deelnemers. Gebruik de teksten hieronder als basis voor een chavruta-discussie. Raad de deelnemers aan de teksten hardop te lezen in de groep en de bijbehorende discussievragen als leidraad te gebruiken voor het gesprek. Vertel de deelnemers dat het soms nuttig is om eerst de discussievragen en dan de teksten te lezen, dit geeft een richtlijn voor het gesprek. (De teksten en de discussievragen kunnen op papier worden uitgedeeld aan de deelnemers of weergegeven op een scherm).

TIPS VOOR DE ORGANISATOR:

Maakt de activiteit deel uit van een interreligieus evenement, zorg dan dat in iedere chavruta-groep deelnemers met verschillende achtergronden zitten.

Discussievragen

Vragen die vooral relevant zijn bij een evenement voor de Joodse gemeenschap zijn aangeduid met . Vragen voor een interreligieus evenement zijn aangeduid met .

- Welke definities van Sjabbat worden zoal gegeven in de teksten?
- Welke personen worden bedoeld in het gebod over de dingen die we doen (of niet doen) op Sjabbat?
- Wat is de 'wereld van de schepping'? Wie maakt deel uit van deze wereld?
- Wat is volgens deze teksten het doel van Sjabbat?
- In welke zin hebben wij Sjabbat nodig om ons bewust te worden van de sociale werkelijkheid om ons heen?
- Is de visie op Sjabbat als oproep tot actie onverenigbaar met het idee dat Sjabbat een rustdag moet zijn? Met andere woorden: moeten wij gedurende de week tot actie worden opgeroepen en de Sjabbat gebruiken voor rust en spirituelere bezigheden?
- • Zijn er momenten in de week (of het jaar) die in uw cultuur of godsdienst als 'rusttijd' worden beschouwd?
- • Zo ja, denkt u dat het hier aangevoerde argument over Sjabbat als een oproep tot actie (in plaats van een rustdag) opgaat in de context van uw eigen cultuur of godsdienst?
- Als we Sjabbat als een oproep tot actie zien, hoe beïnvloedt dat dan mogelijk uw acties of die van uw gemeenschap met betrekking tot vluchtelingen in Europa?

Chavruta-teksten

Tekst 1:

Onderhoud de Sjabbatdag, dat gij die heiligt, zoals de HERE, uw God, u geboden heeft. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar de zevende dag is de Sjabbat van de HERE, uw God; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw rund, noch uw ezel, noch uw overige vee, noch de vreemdeling die in uw steden woont, opdat uw dienstknecht en uw dienstmaagd rusten zoals gij.

(Deuteronomium 05:12-14)

Tekst 2:

Daarom stel ik dat Sjabbat uiteindelijk een oproep tot actie is. Op de zevende dag ervaren we de wereld zoals hij zou moeten zijn, maar op de zes weekdays wonen we op de wereld zoals hij is. De 'echte wereld' is gebroken. Daarom heeft Sjabbat, een dag om op adem te komen, ook de kracht om tot actie aan te zetten. Sjabbat dwingt ons het onrecht in onze wereld te zien: ons zorgen te maken over de mensen om ons heen die het uitschreeuwen van de honger, om te treuren om het verlies van onze natuurlijke rijkdommen en om tekeer te gaan tegen de krachten van de onderdrukking en onrechtvaardigheid waaronder de mensheid gebukt gaat. Wij kunnen niet al dat onheil zien en niets doen. Daarom is Sjabbat een oproep tot actie. Het is belangrijk verontwaardigd te zijn over alles wat gebroken is, zoals het belangrijk is ons te verheugen in alles wat goed is op Gods aarde.

(Rabbi Jonah Dov, 'Shabbat and Social Justice', *Seven Days, Many Voices*, uitgegeven door Rabbi Benjamin David, CCAR Press, 2017, pp. 301-306)

Tekst 3:

De betekenis van Sjabbat is het viere van de tijd, en niet de ruimte. Zes dagen per week leven wij onder dwang van dingen die horen bij de ruimte; op Sjabbat proberen wij af te stemmen op heiligheid in de tijd. Het is een dag waarop wij worden opgeroepen om te delen wat eeuwig is in de tijd, om ons af te keren van de resultaten van de schepping en ons te wenden tot het mysterie van de schepping; van de wereld van de schepping tot de schepping van de wereld.

(Abraham Joshua Heschel, *The Sabbath*, Farrar Straus Giroux, 1951)

Delen en bespreking in de grotere groep (20 min.)

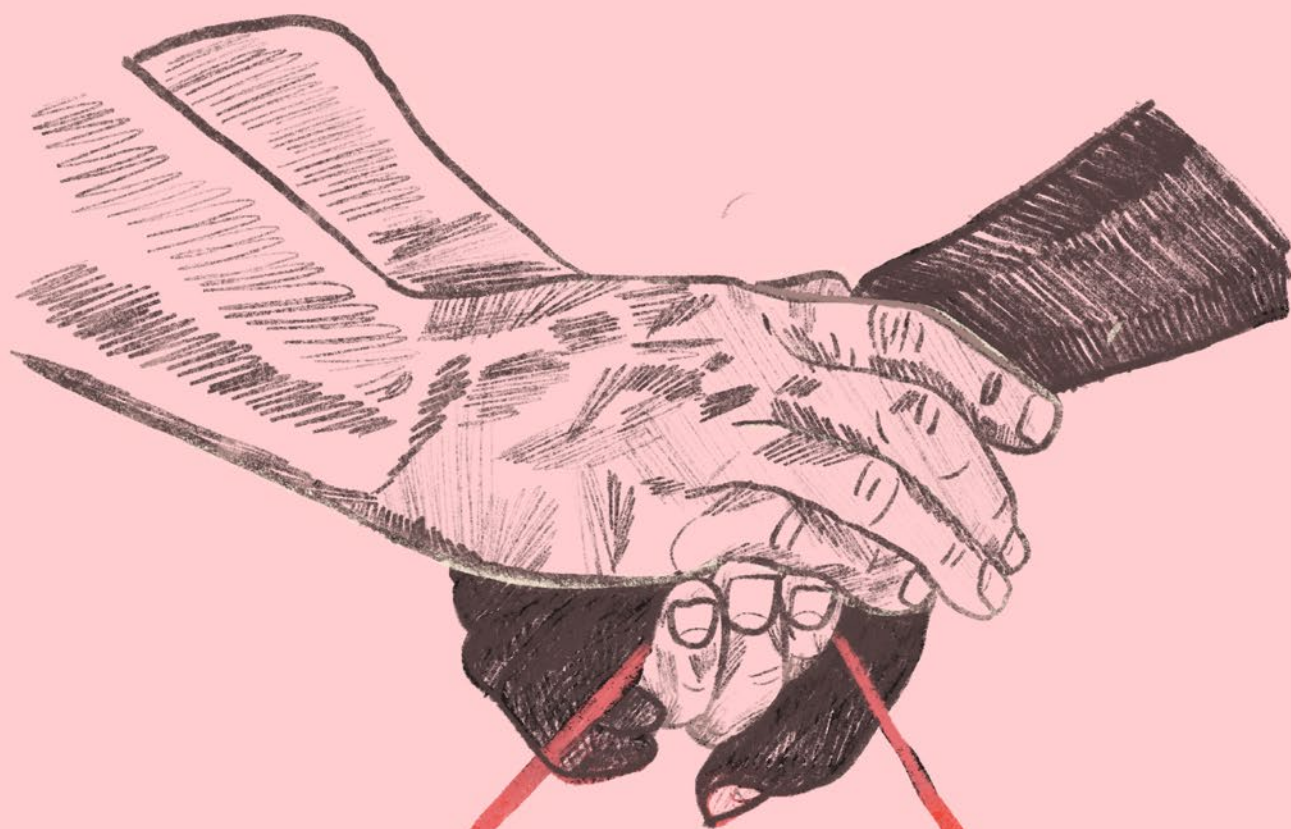
Vraag elk groepje om wat kernelementen van hun gesprek te delen met de grotere groep. U kunt de discussievragen gebruiken als hulpmiddel, bijvoorbeeld door te vragen: "Hoe reageerde uw groep op dit vraagstuk?" De bijdragen van de groepjes kunt u verder uitdiepen met vragen als: "Waren er binnen de groep verschillende zienswijzen over het thema?" Ten slotte kunt u, naarmate er meer wordt gedeeld, de discussie verder brengen door te wijzen op verbanden tussen de opmerkingen van de groepen. Voorbeeld: "Interessant dat punt X in meerdere groepen ter sprake is gekomen."

TIP VOOR DE ORGANISATOR:

u kunt een tussenstap toevoegen door eerst kleinere groepen met elkaar te laten delen.

Conclusie (5-10 min.)

Keer terug naar de kerngedachte van de activiteit: Sjabbat, van rustdag naar oproep tot actie. U kunt de deelnemers naar hun beschouwingen vragen: "Wat hebt u geleerd?" of "Waarover heeft de activiteit u doen nadenken?" De slotopmerkingen van de organisator moeten benadrukken op welke manieren de Sjabbat ons bewust maakt van onze verantwoordelijkheid voor sociale rechtvaardigheid. De teksten bieden ons een visie waarin Sjabbat wordt beschouwd als een kans om aansluiting te vinden bij de sociale werkelijkheid (in plaats van ons ervan los te maken). Bovendien herinneren ze ons eraan dat Sjabbat verbonden is met de schepping en de leden van de schepping. Dat maakt Sjabbat een uitermate geschikte gelegenheid om onze aandacht te vestigen op het feit dat ook vluchtelingen deel uitmaken van Gods schepping. In die zin is Sjabbat nauw verbonden met ons streven naar inclusie, openheid en steun voor vluchtelingen. Meer algemeen laat Sjabbat ons door een Joodse bril naar de wereld kijken, die ons wijst op onze plicht omtrent sociale rechtvaardigheid.

**SHABBAT
SHALOM**

ACTIVITEIT 3:

CHALLE: DE VREEMDELING VERWELKOMEN

(1 U - 2 U 50 MIN.)

Kerngedachte:

hoe en waarom belichaamt challe de het verwelkomen van vreemdelingen als waarde?

Inleiding

Challe is een van de belangrijkste symbolen van Sjabbat: het traditionele brood waarmee het Sjabbatritueel begint. Brood is überhaupt nadrukkelijk aanwezig in de Joodse traditie, van het manna in de woestijn (waarvan challe het symbool is) tot het verhaal van Abraham en Sara die drie vreemdelingen verwelkomen met drank en brood. In deze activiteit bereiden en bakken we challe, als springplank voor discussie en reflectie. Deelnemers worden gevraagd zich te buigen over de dubbele rol die brood kan spelen: de vreemdeling verwelkomen en ons voeden op onze levensreizen.

Opmerking: deze activiteit heeft specifieke benodigdheden. Bekijk het recept van tevoren om na te gaan welke ingrediënten en welk keukengerei u nodig hebt.

Doelstellingen van de activiteit

- Een link leggen tussen de tradities van Sjabbat, en dan vooral de challe en de waarde van het verwelkomen van de vreemdeling.
- Nadenken over de rol van brood in het algemeen in Joodse en andere tradities.
- De deelnemers bewust maken van de waarde die het verwelkomen van de vreemdeling in onze respectieve tradities heeft.
- De deelnemers vertrouwd maken met de gebruiken en betekenis van Sjabbat (specifiek voor interreligieuze evenementen).

TIPS VOOR DE ORGANISATOR:

U kunt deze activiteit in drie varianten uitvoeren.

Variant 1 (1 u):

Samen met de deelnemers challedeeg bereiden, zonder het bakken. Neem wat gebakken challe mee om samen op te eten tijdens het evenement - het deeg geeft u de deelnemers mee naar huis.

Variant 2 (1 u - 2 u 15 min.):

Is er een oven op de locatie, bereid dan vooraf zelf het deeg en laat het rijzen tijdens het evenement. Intussen kunt u de hieronder voorgestelde discussieonderwerpen (en/of een andere activiteit uit de handleiding) introduceren. Als het deeg klaar is, kunnen de deelnemers het samen vlechten en bakken. U kunt de gebakken challe meegeven of ter afsluiting samen opeten.

Variant 3 (2 u 35 min.):

Ook de bereiding van het deeg opnemen in uw activiteit.

Inleiding tot de activiteit (10 min.)

Begin met de introductie van het thema en de kerngedachte: challe als symbool voor alles wat ons sterkt. Ook herinnert het ons aan de manieren waarop we de vreemdeling verwelkomen. Een goede start is het lezen van de volgende twee teksten (u kunt ze uitdelen of weergeven op een scherm). Benadruk dat de activiteit niet beperkt blijft tot het samen maken van brood, maar dat de bereiding gepaard gaat met discussie en reflectie.

Tekst 1:

Toen de Israëlieten dat [het manna] zagen, zeiden zij tegen elkaar: "Wat is dat?" Want zij wisten niet wat het was. Mozes zei tegen hen: "Dit is het brood dat de HEERE u te eten gegeven heeft". (...) het brood zien dat [de HEERE] u in deze woestijn te eten [heeft] gegeven, toen [hij] u uit het land Egypte leidde.
(Exodus 16:15 en 32)

Tekst 2:

... Op het heetst van de dag zat Abraham bij de ingang van zijn tent. Toen hij opkeek, zag hij even verderop plotseling drie mannen staan. Onmiddellijk snelde hij de tent uit, naar hen toe. Hij boog diep en zei: "Heer, wees toch zo goed uw dienaar niet voorbij te gaan. Ik zal wat water voor u laten halen zodat u uw voeten kunt wassen, maak het u hier onder de boom intussen gemakkelijk. Ik zal u ook iets te eten brengen zodat u weer op krachten kunt komen voordat u verder gaat. Daarvoor bent u immers bij uw dienaar langsgekomen?" Zij antwoordden: "Wij nemen uw uitnodiging graag aan".

(Genesis 18:1-5)

Bereiding challe

Kiest u voor de volledige activiteit? Moedig tijdens het maken van het deeg gesprekken tussen de deelnemers aan. Omdat de bereiding uit meerdere stappen bestaat kunt u de gesprekken op zo'n manier opsplitsen dat ze bij de onderdelen passen (zie hieronder). Gebruik onderstaande discussievragen om de gesprekken te helpen structureren. U kunt ze ophangen, zodat ze tijdens de volledige duur van de challebereiding zichtbaar zijn, of steeds een nieuwe introduceren. Ook kunt u de vragen op kaarten schrijven (misschien 2-3 vragen per stuk) en in verschillende stadia uitdelen.

De challes kunnen het beste in kleine groepen worden bereid (4-5 deelnemers). Overweeg verschillende samenstellingen voor de bereiding en voor het vormen van het deeg.

TIP VOOR DE ORGANISATOR:

maakt de activiteit deel uit van een interreligieus evenement, zorg dan dat elke groep deelnemers met verschillende achtergronden heeft.

Suggestie voor opbouw van de activiteit

Bereiding (20 min.)

Tijd voor meer open uitwisseling tussen deelnemers of om enkele discussievragen te behandelen in kleine groepjes.

Rijzen (60 min.)

Doe een andere activiteit uit de handleiding voor Sjabbat.

Challe vormen (15 min.).

Bakken (35 min.)

Gebruik de onderstaande vragen voor discussies in kleine groepjes.

Afkoelen (15 min.)

Vraag elk groepje om enkele kernelementen van hun gesprek te delen met de grotere groep.

Eten (20 min.) Een geschikt moment voor informele gesprekken, slotopmerkingen of reflectie.

Discussievragen

Vragen die vooral relevant zijn bij een evenement voor de Joodse gemeenschap zijn aangeduid met , vragen voor een interreligieus evenement met .

- • Kent u andere recepten voor challe? In welk opzicht zijn ze verschillend?
- • Zijn er soortgelijke broden in uw cultuur of godsdienst?
- • Zijn er andere broden (of ander voedsel) met symbolische waarde die in het kader van rituelen worden gebruikt in uw cultuur of godsdienst?
 - Wat is volgens u de 'kracht' van het gebruik om elke week op dezelfde dag hetzelfde voedsel te eten?
 - Waarom zou met name brood vaak een symbool zijn voor thuis?
- • Het verhaal van Abraham illustreert hoe brood delen met anderen een manier is om vreemdelingen te verwelkomen. Hoe sluit dit volgens u aan bij het eten van challe op Sjabbat?
- • Het verhaal van Abraham illustreert hoe brood delen met anderen een manier is om vreemdelingen te verwelkomen. Kunt u parallellen met deze symboliek (brood als vorm van verwelcoming) trekken met rituelen uit uw eigen cultuur of godsdienst?
- • Zijn er in uw cultuur of godsdienst andere tradities voor het verwelkomen van de vreemdeling?
 - Challe wordt ook gezien als een symbool voor het manna dat de Israëlieten ontvingen tijdens hun tocht in de woestijn. Waarom denkt u dat brood een symbool is voor (zowel fysiek als emotioneel) basisvoedsel op onze levensreizen?
 - Welke andere traditionele producten hebben voor u als (fysiek of emotioneel) basisvoedsel gediend tijdens uw fysieke of emotionele levensreizen?

Recept voor challe van Claudia Roden

We gebruiken hier het challerecept van Claudia Roden uit *The Book of Jewish Food: An Odyssey from Samarkand to New York*. Roden is een bekende Britse auteur die in Egypte werd geboren uit Syrisch-Joodse ouders. U mag natuurlijk ieder ander challerecept kiezen. Het is zelfs altijd beter een lokaal recept te gebruiken waarvan de ingrediënten ter plekke beschikbaar zijn.

TIP VOOR DE ORGANISATOR:

Houd de challes klein, dat scheelt baktijd.

Ingrediënten (voor 4 grote broden)

- Maan- of sesamzaden (indien gewenst)
- 9¼ kopjes (1⅓ kg) bloem
- 4 geklutste eieren plus 2 dooiers of 1 volledig ei om te glaceren
- 1 eetlepel zout
- ½ kop (100 g) suiker
- 2¼ kopjes (500 ml) lauw water
- 50 g verse gist of 2 eetlepels droge gist
- ½ kop (125 ml) plantaardige olie

Vorbereiding

1. Klop de eieren licht op met water en gist in een hele grote kom.
2. Voeg het zout, de suiker en de olie toe en klop opnieuw op.
3. Voeg nu geleidelijk de bloem toe, net genoeg voor soepel deeg dat niet uit elkaar valt. Meng goed. Eerst met een grote lepel, daarna met uw handen. Kneed tot het deeg een mooie bal is en heel glad en elastisch aanvoelt. Te plakkerig? Voeg wat bloem toe.
4. Schenk olie in de kom en draai het deeg om, zodat het volledig ingeolied is. Dek de kom af met plasticfolie af en zet 'm op een warme plek. Laat het deeg 1 uur (langer als u met droge gist werkt) rijzen of totdat het twee keer de originele grootte heeft.
5. Sla het deeg plat, kneed het opnieuw en verdeel in vieren.
6. Voor een gevlochten challe met drie strengen: verdeel een stuk in drie delen, rol elk stuk tussen uw handpalmen en trek het in koorden van ongeveer 46 cm lang en 3 cm breed. Knijp de puntjes van alle strengen aan één kant samen. Leg de rechterstreng over de middelste, leg daar de linkerstreng overheen en ga zo door tot de vlecht klaar is. Knijp de puntjes samen en vouw ze onder het brood. Misschien vindt u het makkelijker om in het midden van de drie

strengen te starten en naar de twee uiteinden te werken. Doe hetzelfde met de drie resterende stukken.

7. Leg de vier broden op goed ingeoliede bakplaten, met veel ruimte eromheen zodat ze kunnen uitzetten. Laat opnieuw een uur rijzen (of tot het brood in volume is verdubbeld). Bestrijk nu voorzichtig met de opgeklopte eidooiers. Wilt u de challes met maan- of sesamzaad bestrooien, bestrijk ze dan eerst met het hele geklutste ei (de zaden kleven beter als ook het wit wordt gebruikt). Bak 30-40 minuten in de oven op 175°C of tot de broden mooi goudbruin zijn. Het brood is klaar als het hol klinkt wanneer u op de bodem tikt.

Conclusie (5-10 min.)

Keer terug naar de kerngedachte van de activiteit: hoe en waarom belichaamt challe de waarde van het verwelkomen van de vreemdeling? U kunt de deelnemers naar hun beschouwingen over de hele activiteit vragen: "Wat heeft u geleerd?" of "Hoe zou u de ervaring van brood maken (en eten) samen met anderen beschrijven? De slotopmerkingen moeten de rol van voedsel in de symbolisering en belichaming van specifieke waarden in onze tradities benadrukken. Als symbool van manna roept challe het idee op van fysiek en misschien ook emotioneel voedsel dat ons heeft geholpen de exodus en ontheemding te doorstaan. Bovendien herinnert het ons aan het Abraham die vreemden in zijn huis uitnodigde. Dat maakt challe tot een bijzonder geschikt Joods symbool voor de waarde van het verwelkomen van de vreemdeling.

ACTIVITEIT 4:

HAVDALA: SCHEIDING EN OVERBRUGGING

(60MIN)

Kerngedachte:

Hoe slaat geur een brug tussen het heden en het verleden?

Inleiding

De overgang van de rustdag (Sjabbat) naar het begin van de werkweek wordt gevierd met het havdala-ritueel. Er wordt een kaars aangestoken, wijn gedronken en - merkwaardig genoeg - ook aan kruiden, de besamim, geroken. De besamim van havdala zijn zoet. Vaak bestaat het mengsel uit kaneel en kruidnagel en traditioneel wordt aangenomen dat deze kruiden het verdriet om het einde van Sjabbat verzachten. Tijdens deze activiteit onderzoeken we in hoeverre geuren herinneringen kunnen oproepen en bedenken we opnieuw hoe havdala kan worden gezien als een moment van overbrugging boven scheiding.

Doelstellingen van de activiteit

- Een verband leggen tussen het havdalaritueel en de waarde van bruggen bouwen tussen gemeenschappen.
- Nadenken over de rol van geur in de havdala.
- Havdala niet zozeer zien als een ritueel in het teken van scheiding, maar als overbruggingsritueel. Zo benadrukken we de prikkels die aanwezig zijn in de Joodse traditie om bruggen te bouwen naar andere gemeenschappen, specifiek vluchtelingen.
- De deelnemers vertrouwd maken met de gebruiken en de betekenis van havdala (specifiek voor interreligieuze evenementen).

Opmerking: tijdens deze activiteit wordt een besamiemzakje gemaakt. Controleer voordat u deze activiteit plant welke materialen en voorbereiding hierbij nodig zijn.

Inleiding tot de activiteit (10 min.)

Begin met de introductie van het thema en de kerngedachte: leg uit dat het doel van de activiteit, met het havdalaritueel als uitgangspunt, is om na te denken over het begrip 'thuis' en de betekenis van havdala zelf. In plaats van havdala als een scheidende factor te zien, worden we uitgedaagd dit ritueel te beschouwen als een kans om bruggen te bouwen. Verdiep uw commentaar door naar de onderstaande teksten te verwijzen (u kunt ze uitdelen of weergeven op een scherm).

TIP VOOR DE ORGANISATOR:

Op een interreligieus evenement kunt u de elementen van havdala illustreren door een havdalakaars, een kidoesjbeker of een besamiembus te tonen, ook kunt u een opname van havdalazegeningen laten horen.

Na het lezen van de teksten doorloopt u de stappen die de deelnemers zullen volgen.

Tekst 1:

Gezegend zijt gij, Heer, die onderscheid maakt tussen het gewijde en het ongewijde.

(havdalazegening)

Tekst 2:

...Het (havdala)ritueel werkt gelijktijdig in twee richtingen. Hoewel havdala 'onderscheid' en 'scheiding' tussen het gewijde en het ongewijde betekent, is hier het tegendeel waar. Door de havdala op te zeggen, wil de kabbalist de Sjabbat verlengen en hem binnen de zes scheppingsdagen plaatsen, alsof de laatste zegening was veranderd in 'onderscheid maakt en een brug slaat tussen het gewijde en het ongewijde'. Hoewel de kabbalist bij havdala het rijk van Sjabbat verlaat, probeert hij Sjabbat mee te trekken om hem te vergezellen zodat hij zelfs tijdens de weekdays onder zijn vleugels kan blijven.

(E.E. Ginzburg, *The Havdalah Ceremony in Zoharic Kabbalah*; cursief toegevoegd. Vertaling naar het Engels: Avital Shein)

Tekst 3:

Onderscheid: een gedicht voor havdala

Uiteindelijk zijn we als kinderen:
we houden van onderscheid
tussen mij en jou, ons en hen.
Geschapen naar Uw beeld
scheiden we licht van duisternis,
familie van vreemdeling, weekdag
van dat vluchtige voorproefje van het Paradijs.

Was druipt van de gevlochten kaars.
Kaneel prikkelt de neus
om ons niet te laten bezwijmen
wanneer de extra ziel ons verlaat.
Stop nu. Kijk naar dit scharnier
tussen Sjabbat
en wat daarna komt.

Doof de kaars in de wijn,
maar ween niet: zelfs zonder een vlam
schijnt ons licht nog. Dit
is onze erfenis, beter dan robijnen.
En nu is het zaterdagavond, de drempel
van een nieuw begin, een nieuwe dag.
Mogen onze harten deze week heel zijn.

(rabbi Rachel Barenblat)

Een besamiezakje maken (30 min.)

Moedig tijdens de volledige activiteit discussie en uitwisselingen tussen de deelnemers aan. Gebruik de discussievragen als springplank voor een gesprek. Net als de teksten kunnen de discussievragen worden uitgedeeld of weergegeven op een scherm.

Discussievragen

Vragen die vooral relevant zijn bij een evenement voor de Joodse gemeenschap zijn aangeduid met , vragen voor een interreligieus evenement met .

- Welke andere specerijen kunnen volgens u voor besamim worden gebruikt?
- Waarom zouden kaneel en kruidnagel traditionele specerijen voor besamim zijn?

- Zijn er nog andere Joodse tradities waarbij een ritueel met geur als centraal element hoort?

- Zijn er tradities in uw cultuur of godsdienst waarbij een ritueel met geur als centraal element hoort?
- Eén interpretatie is dat havdala-besamim ons helpt om gedurende de week de Sjabbat te herinneren. Waarom zou geur een goed hulpmiddel zijn om herinneringen op te roepen?
- Welke geuren herinneren u aan thuis? Of aan rusten?
- Kunt u een parallel trekken tussen de manier waarop de geur van Sjabbat (in de vorm van besamim) ons gedurende de week vergezelt en de geuren die u zich herinnert uit uw verleden (zoals uw ouderlijk huis)?
- Hoe kunnen we havdala als een brug of scharnier interpreteren? Is deze interpretatie zinvol voor u?
- Hoe helpt de interpretatie van havdala als een brug tussen twee manieren van zijn (Sjabbat en weekdag) ons nadenken over de manieren waarop we een brug kunnen bouwen tussen gemeenschappen?

Materiaal

- Specerijen als kaneel, kruidnagels, sinaasappelschil, pimentbes, steranijs, kardemompeul.
- Stof in vierkante lappen van 15 cm of in cirkelvormige lappen met een diameter van 20 cm.
- Elastiekjes om de zakjes te sluiten.
- Lint om de zakjes te versieren.

TIPS VOOR DE ORGANISATOR:

- Maakt de activiteit deel uit van een interreligieus evenement, zorg dan dat in iedere chavruta-groep deelnemers met verschillende achtergronden zitten.
- Als ijsbreker kunt deze activiteit starten met een spelletje 'raad de specerij'. Hiervoor kunt u misschien gember, komijn, chilipeper, knoflook aan uw ingrediëntenlijstje toevoegen. Verdeel de deelnemers eerst in groepjes van twee. De een sluit de ogen en moet raden welke specerij de ander onder zijn of haar neus houdt.¹

Instructies voor het maken van een besamienzakje

- Leg de lap stof (met de mooie zijde naar beneden) op een oppervlak.
- Leg een mix van specerijen in het midden.
- Vouw de punten dicht tot een zakje en sluit aan de bovenzijde goed af met een elastiekje.
- Knoop er een lint voor een mooie afwerking.

Delen in de grotere groep (15 min.)

Vraag voor de afronding van de activiteit aan elk groepje om enkele kernelementen van hun gesprek te delen met de grotere groep. U kunt de deelnemers bijvoorbeeld vragen herinneringen aan geuren uit hun kindertijd te delen en te vertellen hoe of wanneer die tegenwoordig terugkeren. Ook kunt u ze vragen elementen te delen uit hun gesprek over het idee dat havdala kan worden gezien als een brug of een 'scharnier' (de laatste twee discussievragen).

¹ Activiteit bewerkt naar 'Guess the spice game' in [PJ Library - 5 Havdalah Activities](#).

Conclusie (5-10 min.)

Keer terug naar de kerngedachte van de activiteit: hoe slaat geur een brug tussen het heden en het verleden? U kunt de deelnemers naar hun beschouwingen over de hele activiteit: "Wat hebt u geleerd?" of "Hoe heeft de activiteit uw opvattingen over scheiding en overbrugging beïnvloed?" De slotopmerkingen moeten benadrukken dat geur een krachtig hulpmiddel is voor de herinnering aan ons verleden en om het thuisgevoel en het gevoel van verbondenheid op te roepen. Geur kan bovendien een brug slaan tussen verleden en heden, een verwijzing naar ons eigen vermogen om een brug te bouwen tussen eigen ervaringen en de ervaringen van anderen. Havdala helpt ons leren hoe dingen die gescheiden en verschillend lijken (zoals Sjabbat en de weekdag, of onze gemeenschap en anderen), als door een scharnier met elkaar kunnen worden verbonden. We kunnen havdala gebruiken als springplank voor onze inspanningen om bruggen te bouwen tussen onszelf en anderen, tussen de ene gemeenschap en een andere.

BIJLAGEN

PEDAGOGISCHE HULPMIDDELEN

Migratie en asiel kunnen controversiële kwesties zijn en mogelijk wordt u geconfronteerd met uitingen van vreemdelingenhaat, racisme en desinformatie. Als u discussies over deze onderwerpen begeleidt, is het dan ook belangrijk om onderling respect tussen de deelnemers te bevorderen, bijvoorbeeld door aandachtig te luisteren naar mensen die vrijuit spreken. Zo leren we begrijpen waarom zij zich voelen zoals ze zich voelen en kunnen we kort op de bal spelen. We moeten altijd proberen de dingen te bekijken vanuit het standpunt van de persoon met wie we praten. Als organisator kunt u voor een omgeving zorgen waarin iedereen naar elkaars standpunt kan luisteren. Zorg ervoor dat u essentiële feiten over vluchtelingen in Europa bij de hand hebt, haatdragende taal aanpakt en over migratie- en asielkwesties in een Joodse context kunt praten.

AANNAMES¹

De volgende aannames kunnen u op weg helpen:

- We hebben allemaal onze stereotypes.
- Stereotypes gaan vaak gepaard met vooroordelen. Vooroordelen worden vaak onbewust aangeleerd, maar kunnen bewust worden afgeleerd.
- Er kunnen conflicten ontstaan, maar ga er altijd van uit dat mensen van goede wil zijn.
- We hebben allemaal bagage, en onze opvattingen hebben een culturele en op ervaringen gebaseerde achtergrond.
- We kunnen altijd iets leren van elkaar.
- Het leiden of bijwonen van één evenement kan attitudes niet ingrijpend of helemaal veranderen. Maar kleine stappen als deze dragen bij tot het bereiken van het veel bredere doel: de totstandbrenging van inclusieve gemeenschappen.
- We hebben verschillende achtergronden en ervaringen, maar één grote gemene deler: we zijn allemaal mens.

¹ CEJI: Facilitation Skills: Religious diversity & anti-discrimination

EEN DISCUSSIE LEIDEN

Het faciliteren van discussies, vooral over gevoelige kwesties, vergt vaardigheid. Hieronder enkele aandachtspunten voor wanneer u dit doet:

COMMUNICATIE

- Wees geconcentreerd en luister aandachtig.
- Praat in een tempo dat de deelnemers kunnen bijhouden. Dat is met name belangrijk wanneer niet alle deelnemers de taal van het evenement even goed spreken.
- Probeer niet te praten terwijl de deelnemers aan het lezen of schrijven zijn. Geef de instructies voor de activiteit wanneer u de volledige aandacht van uw deelnemers hebt.

HET LEERPROCES VERBETEREN

- Herhaal vragen uit de groep om zeker te weten dat iedereen ze gehoord heeft.
- Keer tijdens de activiteit geregeld terug naar de kernvraag en het kernthema om de deelnemers te herinneren aan de focus van de discussie.
- Geef een waarschuwingssignaal wanneer het bijna tijd is om een taak af te ronden.
- Kom aan het einde van de activiteit terug op de kernvraag of het kernidee om het leerproces te laten zien.

AANDACHT HEBBEN VOOR DE DEELNEMERS

- Probeer voor het begin van het evenement contact te maken met de deelnemers, bijvoorbeeld met een informeel praatje. Zo voelen ze zich vanaf het begin 'gezien'.
- Noem mensen bij hun naam. Gebruik indien nodig naamkaartjes.
- Door aandachtig te luisteren moedigt u mensen aan om te praten.
- Sta open voor alle deelnemers en ideeën, zelfs die waarmee u het moeilijk hebt.

PROBLEMEN OPLOSSEN

In iedere activiteit of discussie kunnen moeilijke momenten ontstaan. Hieronder enkele strategieën voor deze 'wat als'-momenten.

WAT ALS ÉÉN PERSOON DE HELE TIJD AAN HET WOORD WIL ZIJN?

- Bepaal doelstellingen bij de start van het evenement, waarvan eentje dat iedereen de kans moet krijgen om te praten en te luisteren.
- Het kan voorkomen dat u mensen moet onderbreken. U kunt zeggen: "Dank u, ik ga u hier onderbreken, zodat we naar andere reacties kunnen luisteren".

WAT ALS ER MENSEN ZIJN DIE NIET AAN DE DISCUSSIE DEELNEMEN?

- Delen in koppels of groepjes van drie of vier kan een oplossing zijn. Kleine groepjes zijn minder snel intimiderend dan de hele groep, waardoor betere interactie tussen de deelnemers kan ontstaan. Uitwisselingen in kleine groepjes zijn bovendien een goede opwarming voor de discussie in de voltallige groep.
- Modelreacties: soms kunnen mensen makkelijker praten als ze een voorbeeld hebben gehoord.
- Geef mensen tijd om na te denken. Als organisator lijkt een stilte veel langer dan in werkelijkheid het geval is.
- Zorg voor een 'veilige' omgeving. Deelnemers willen misschien niet delen als ze het gevoel hebben dat hun ideeën of meningen worden beoordeeld, laat staan veroordeeld. Behandel iedereen met respect en leg als basisregel op dat maar één persoon tegelijk praat.
- Denk eraan dat niet iedereen zich op zijn gemak voelt in discussies en dat niet iedereen bereid is zich open te stellen voor een nieuwe groep. Laat evenveel ruimte om niet te delen als om te delen.

WAT ALS ER MAAR ÉÉN STANDPUNT NAAR VOOR KOMT?

- Stel de vraag: "Is iedereen het daarmee eens?" Vraag daarna aan deelnemers die niet met het standpunt lijken in te stemmen wat ze ervan denken.
- U kunt aanvullende informatie geven door te zeggen: "Ik wil u een ander standpunt voorstellen. Wat zou u denken als ...?"

WAT ALS ER ONJUISTE INFORMATIE WORDT GEGEVEN?

- Stel de vraag: "Heeft iemand een andere mening?" of "Is iedereen het met die stelling eens?" Als niemand een andere mening geeft, formuleert u er zelf een. Negeer onjuiste informatie niet, dan wekt u de indruk dat u het ermee eens bent. Als u de feiten niet kent, zeg dat dan, en probeer de correcte informatie te achterhalen.
- Vraag de deelnemer: "Waar heeft u uw informatie vandaan?" Doe dit zonder de indruk te wekken dat u een oordeel velt of kritisch bent. Laat de betreffende persoon in zijn of haar waarde.
- U kunt het informatieblad over vluchtelingen gebruiken. Houd het bij de hand om aan het einde van een evenement eventueel uit te delen.

WAT ALS ER EEN CONFLICT ONTSTAAT?

- Er kan onenigheid ontstaan, wees daarop voorbereid. Hoewel de activiteiten bedoeld zijn om begrip en empathie op te bouwen, reageren deelnemers soms vanuit hun onderbuikgevoel.
- Bereid u voor met behulp van het onderdeel 'Wees klaar om lastige vragen te beantwoorden'.
- Het is de taak van de organisator om 'het verkeer te regelen'. Het 'bevriezen' van het moment, het letterlijk stoppen van elk gesprek, helpt mensen soms een stap terug te zetten om te zien wat er gebeurt. Een conflict tussen twee personen biedt de mogelijkheid om de aandacht opnieuw op de hele groep te richten.

WAT ALS HET TIJD IS OM NAAR EEN ANDER ONDERDEEL VAN DE ACTIVITEIT OVER TE GAAN EN DE MENSEN NOG IN EEN LEVENDIGE DISCUSSIE VERWIKKELD ZIJN?

- Probeer flexibel met de tijd om te gaan. Als er iets moois aan het ontstaan is, moet u beoordelen of het handig is de discussie of activiteit te onderbreken en uw programma verder af te werken.
- Geef twee minuten voor het einde een waarschuwing of zeg dat er nog twee opmerkingen kunnen worden gemaakt.
- Erken aan het begin van de sessie dat tijd een factor is en dat sommige mensen niet vroegtijdig met een activiteit willen stoppen. U kunt dit als referentiepunt gebruiken voor het afsluiten van een discussie: "Weet u nog dat ik zei dat het moeilijk kan zijn een discussie af te sluiten? Dit is wat ik bedoelde. Maar om ...".
- Geef toe dat het moeilijk is een goede discussie of ervaring te onderbreken en suggereer dat dit reden is om vaker aan soortgelijke evenementen deel te nemen.

WEES KLAAR OM LASTIGE VRAGEN TE BEANTWOORDEN

Zorg dat je voorbereid bent op moeilijke vragen of bepaalde opmerkingen. De aard ervan zal verschillen, afhankelijk van de persoonlijke en gemeenschappelijke achtergronden en trajecten van de deelnemers. Wat niet-Joodse deelnemers betreft kunt u worden geconfronteerd met antisemitische, anti-Israëliëse of anti-judaïstische attitudes. In een evenement binnen de Joodse gemeenschap kunnen xenofobe of anti-islamitische vooroordelen de kop opsteken. Bij evenementen binnen de Joodse gemeenschap kunt u misverstanden over vluchtelingen helpen bijsturen met de hierna geopperde antwoorden op vragen en meningen over asiel en migratie. U hoeft deze lijst niet met deelnemers te delen, maar bedenk van tevoren hoe u met dergelijke kwesties en vragen omgaat. Weet dat deze antwoorden alleen als leidraad bedoeld zijn en moeten worden aangepast aan de plaatselijke context en de doelgroep. Denk er ook aan dat deze discussies tot introspectie over diversiteitskwesties kunnen leiden binnen de Joodse gemeenschap zelf.

Opmerking: we geven geen soortgelijke lijst voor kwesties die ter sprake kunnen komen onder niet-Joodse deelnemers. Daarvoor is de diversiteit aan achtergronden bij niet-Joodse vluchtelingen, migranten en ontheemden te groot.

WAAROM ZOU IK ME DAAR DRUK OVER MAKEN ALS JOOD?

Joden zijn sinds Bijbelse tijden een volk van vluchtelingen. In Europa werden Joden meermaals gedwongen te vluchten en het vluchteling zijn is een ervaring die de meeste Europese Joden goed kennen. Volgens de Talmoed komt de waarde van het verwelkomen, beschermen en liefhebben van de vreemdeling 36 keer voor in de Tora - meer dan welke andere waarde ook. Zie de volgende HIAS-referenties voor specifieke voorbeelden: [What is Our Obligation to the Stranger?](#) en het hoofdstuk 'Jewish Values' in [Content Resources for National Day of Jewish Action for Refugees](#).

WAAROM MOETEN EUROPESE LANDEN VLUCHTELINGEN OPVANGEN? KUNNEN ANDERE LANDEN DAT NIET?

Miljoenen vluchtelingen vluchten eerst naar de dichtstbijzijnde landen en bouwen daar een nieuw leven op. We zien dat in de cijfers: wereldwijd leeft 86% van de vluchtelingen in een ontwikkelingsland en 73% in een buurland van hun land van oorsprong. Zo hebben Libanon, Jordanië en Turkije ieder miljoenen Syrische vluchtelingen opgenomen. Landen met hogere inkomsten en meer middelen kunnen en moeten meer doen om vluchtelingen op te vangen. Wij beschikken over de capaciteit om ze succesvol te integreren en te ondersteunen bij een waardige, veilige opbouw van een nieuw bestaan.

ZIJN VLUCHTELINGEN GEEN RAMP VOOR ONZE ECONOMIE? WIE BETAALT DIE HULP?

Vluchtelingen betalen belastingen, vinden werk en richten bedrijven op. Ze dragen veel meer bij aan onze economie dan ze eruit halen. Een rapport van de Europese Commissie uit 2016 toonde aan dat de meeste (70%) vluchtelingen die naar Europa komen in hun werkzame jaren zitten. Goed geïntegreerd kunnen ze bijdragen aan een grotere flexibiliteit op de arbeidsmarkt, helpen bij het aanpakken van demografische uitdagingen en het verbeteren van de fiscale duurzaamheid. Tijdens de pandemie waren vele eerstelijns werkers in heel Europa vluchtelingen en asielzoekers. Zonder hun inbreng waren we deze periode niet doorgekomen.

ZIJN VELE VLUCHTELINGEN NIET ANTISEMITISCH?

Vele vluchtelingen die in Europa aankomen, hebben nooit eerder een Jood gezien. Het onthaal en de steun die ze van Joodse organisaties, individuen en congregaties krijgen, smoren eventueel bestaand antisemitisme in de kiem, ontkrachten hun vooroordelen en helpen hen sneller in de Europese samenleving integreren.

MIJN GROOTOUDERS KWAMEN LEGAAL NAAR DIT LAND. MOETEN ASIELZOEKERS NIET NETJES OP HUN BEURT WACHTEN?

Asielzoekers volgen de wet, zoals vele van onze ouders en grootouders deden. Asiel zoeken is legaal. In het internationale recht wordt dat recht gewaarborgd door het Vluchtelingenverdrag van 1951 en zijn Protocol van 1967, en door de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het wordt ook gewaarborgd door artikel 18 van het EU-Handvest van de Grondrechten. Het is bovendien belangrijk te erkennen dat de geschiedenis van de Joodse migratie onvoorstelbaar complex is, en dat er soms wanhoopsmaatregelen werden genomen, ook al waren die niet altijd legaal.

WAAROM BENT U VOORSTANDER VAN OPEN GRENZEN? KOMEN ER DAN GEEN GEVAARLIJKE MENSEN BINNEN?

Wij zijn geen voorstander van open grenzen. We vinden dat het belangrijk is veilige grenzen te behouden. Dat is de verantwoordelijkheid van alle natiestaten. Wij zijn ervan overtuigd dat de EU in staat is veilige grenzen te behouden en tegelijk rekening te houden met onze binnenlandse wetten. Deze bepalen dat mensen die onze grenzen naderen - hetzij bij, hetzij tussen grensovergangen - het recht hebben om bescherming te zoeken in Europa. Een veilige grens en een menselijk asielbeleid sluiten elkaar niet uit.

WAT VINDT U VAN DE VERHALEN OVER MISDADEN, GEPLEEGD DOOR INDIVIDUEN DIE TOEVALLIG VLUCHTELINGEN ZIJN?

Onderzoeken tonen aan dat gastmaatschappijen beperkende maatregelen verkiezen. Zij maken zich bij elke nieuwe golf vluchtelingen zorgen over wat zij als een inbreuk op hun veiligheid ervaren. Of die perceptie ook klopt, blijft voor de meeste landen een raadsel, omdat de feitelijke bewijzen vrij beperkt zijn. Er zijn nauwelijks aanwijzingen dat er een verband bestaat tussen migratie en gewelddadige criminaliteit. In sommige landen waren asielzoekers en vluchtelingen in bepaalde periodes oververtegenwoordigd in de vermogenscriminaliteit. Dat is met name zo wanneer de toegang tot legale kansen op de arbeidsmarkt als alternatief voor illegale activiteiten beperkt is of ontbreekt. Het is hoe dan ook duidelijk dat de overgrote meerderheid van de asielzoekers en vluchtelingen geen misdaden pleegt en dat communicatie tussen de gastmaatschappijen en asielzoekers en vluchtelingen vaak helpt om de angst voor en de negatieve perceptie van 'vreemdelingen' weg te nemen.

INFORMATIEBLAD

SJABBAT

EEN HEILIGE RUSTDAG

Sjabbat is de zevende dag van de week, de zaterdag, en wordt in de Joodse traditie beschouwd als een heilige dag en een rustdag. Hij heeft Bijbelse wortels, niet alleen in het scheppingsverhaal, maar ook in de Tien Geboden en op diverse andere plaatsen in de Bijbel.

Sjabbat wordt thuis verwelkomd met een ritueel dat bestaat uit een zegening (kidoesj), het aansteken van twee kaarsen, challe (speciaal brood) en een beker wijn. Na dat ritueel genieten familie en vrienden samen van een feestmaal.

KAARSEN

Vrijdag bij zonsondergang, de vooravond van de zevende dag, wordt de Sjabbat ingezet met het aansteken van twee kaarsen, gevolgd door een korte zegening. Dit is een van de herkenbaarste elementen van het ritueel horend bij het verwelkomen van de Sjabbat. Eén interpretatie van deze traditie is de Bijbelse verplichting om Sjabbat te 'gedenken' en te 'houden' (*zachor ve'shamor*). In een andere traditie ligt de nadruk op de manier waarop kaarsen de vreugde (*oneg*) van Sjabbat vergroten. Het licht van de kaarsen schept immers een ruimte die de werkdagen van de week scheidt van de spirituele dag die Sjabbat is.

KIDOESJ

Het welkomstritueel van de Sjabbat omvat het uitspreken van een korte zegening (kidoesj). In de kidoesj wordt Sjabbat gekoppeld aan de schepping en aan de uittocht uit Egypte. De kidoesj omvat deze zinnen:

Een herdenking van de scheppingsdaden (*zicharon le'maase bereshit*)
Ter herinnering aan de uittocht uit Egypte (*zecher l'yitziat mitzrayim*)

Deze woorden verbinden Sjabbat met de kracht van een nieuw begin, zowel in de zin van creativiteit en groei als in de zin van toevlucht en vrijheid. Sjabbat stelt ons open voor het potentieel van een nieuw begin en nieuwe kansen.

WIJN

Tijdens de kidoesj is er een zegening voor wijn. Wijn drinken maakt deel uit van vele rituelen in het judaïsme en het duidt op een feestelijke gelegenheid. Op Sjabbat benadrukt wijn het plezier en de wijding van Sjabbat.

CHALLE

Het Sjabbatritueel eindigt met het delen van brood. In bepaalde Joodse huizen is het Sjabbatbrood zoet en gevlochten, in andere eerder vlak en rond. Vaak worden twee broden gebruikt als verwijzing naar de dubbele portie manna die de Israëlieten in de woestijn kregen op vrijdagavond, de vooravond van Sjabbat. Challe, het brood voor Sjabbat, symboliseert de fundamentele handeling van het verwelkomen van de vreemdeling en het openstellen van ons huis voor anderen.

INFORMATIEBLAD

VLUCHTELINGEN

WAAROM VERLATEN MENSEN HUN LAND?

Er zijn vele mogelijke redenen waarom het voor mensen te moeilijk of te gevaarlijk is om in hun eigen land te blijven. Ze kunnen op de vlucht slaan voor geweld, oorlog, honger, extreme armoede, de gevolgen van de klimaatverandering of van andere natuurrampen. Soms moeten ze vertrekken wegens hun seksuele geaardheid. Mensen die hun land verlaten, vluchten niet altijd voor direct gevaar. Misschien geloven ze dat ze in een ander land meer kans hebben op een baan of onderwijs, of willen ze naar familieleden of vrienden die al in het buitenland leven.

De termen 'vluchteling', 'asielzoeker' en 'migrant' worden vaak door elkaar gebruikt voor mensen die hun land hebben verlaten en grenzen zijn overgestoken. Maar het is belangrijk om het verschil te begrijpen.

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN EEN VLUCHTELING, EEN ASIELZOEKER EN EEN MIGRANT?

Vluchteling – Het Vluchtelingenverdrag van 1951 definieert een vluchteling als 'iemand die niet naar zijn land van herkomst kan of wil terugkeren uit gerechtvaardigde vrees voor vervolging op grond van ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep, of politieke overtuiging'.² Vluchtelingen hebben recht op internationale bescherming.

Asielzoeker – Iemand die internationale bescherming heeft gevraagd en aan wiens verzoek om erkenning als vluchteling nog geen gevolg is gegeven. Asiel aanvragen is legaal. Dit betekent dat iedereen toestemming moet krijgen om een ander land binnen te komen om asiel aan te vragen.³

Migrant – Iemand die tijdelijk of definitief en om uiteenlopende redenen zijn of haar gewone verblijfplaats verlaat, binnen een land of over een internationale grens.⁴

² UNHCR (2020). Beschikbaar op: <https://www.unhcr.org/be/nl/begrippenlijst>.

³ Amnesty International (2016). Beschikbaar op: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/>.

⁴ IOM (2019). Beschikbaar op: <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>.

RECENTE FEITEN OVER VLUCHTELINGEN IN DE WERELD⁵

- Wereldwijd werden ten minste 82,4 miljoen mensen gedwongen uit hun huizen te vluchten. Meer dan 26 miljoen van hen zijn vluchtelingen.
- 67% van die 26 miljoen komt uit vijf landen: Syrië (6,7 miljoen), Venezuela (4 miljoen), Afghanistan (2,6 miljoen), Zuid-Soedan (2,2 miljoen), Myanmar (1,1 miljoen).
- 39% van alle vluchtelingen wordt opgevangen in vijf landen: Turkije (3,7 miljoen), Colombia (1,7 miljoen), Pakistan (1,4 miljoen), Oeganda (1,4 miljoen), Duitsland (1,2 miljoen). In totaal wordt 86% van alle vluchtelingen opgevangen in ontwikkelingslanden.
- 40% van alle vluchtelingen zijn kinderen. In sommige crisisgebieden zoals Afghanistan, de Democratische Republiek Congo en Burkina Faso maken bestaat de ontheemde bevolking voor 60% uit kinderen.⁶

FEITEN OVER VLUCHTELINGEN IN DE EU⁷

- In 2020 kregen ongeveer 280.000 mensen een of andere vorm van bescherming in de EU.
- De meeste asielaanvragen kwamen uit Syrië (15,2%), Afghanistan (10,6%), Venezuela (7,3%) en Colombia (7%).
- De EU-landen die het grootste aantal eerste asielaanvragen ontvingen, waren Duitsland (102.500), Spanje (86.400), Frankrijk (81.800), Griekenland (37.900) en Italië (21.200).
- 141.000 asielaanvragers waren jonger dan 18 jaar en 13.500 waren niet-begeleide minderjarigen.
- Tegen eind 2019 woonde 10% van de vluchtelingen op de wereld in de EU. Dit stemt overeen met ruw geschat 0,6% van de totale EU-bevolking.

VLUCHTELINGEN IN UW LAND EN LOKALE GEMEENSCHAP

Het aantal vluchtelingen per EU-land varieert. En binnen elk land zijn er tussen de regio's aanzienlijke verschillen in vluchtelingengemeenschappen. Het is nuttig om de feiten over uw eigen land te kennen. Wij raden u aan om actuele, betrouwbare informatie te zoeken over de vluchtelingengemeenschappen in uw omgeving. Een goede bron om landspecifieke gegevens te zoeken, is [UNHCR - Refugee Data Finder](#).

⁵ UNHCR (2020). Beschikbaar op: www.unhcr.org/refugee-statistics/.

⁶ UNHCR (2020). Beschikbaar op: www.unhcr.org/flagship-reports. De gegevens worden periodiek bijgewerkt.

⁷ Europese Commissie (2000). Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.-php?title=Asylum_statistics#Number_of_asylum_applicants:_decrease_in_2020.